

овладенню студентами – будущими педагогами фольклорним матеріалом; 3) розробити методику застосування кримськотатарських прислів'їв в навчально-виховному процесі з урахуванням вікових особливостей і ін. Тільки тоді застосування прислів'їв як засобу виховання допоможе здійсненню людських якостей на основі багатого духовного виховного традиції народу і збереженню національного самосвідомості.

Список використаної літератури

1. Бекиров Д. Бала фольклору / Д. Бекиров. – Симферополь : Таврія, 1993. – 111 с. – [На кримськотатарському мові].
2. Бекиров Д. Къырым халкъ агъыз яратыджылыгы / Д. Бекиров. – Ташкент : Укитувчи, 1988. – 203 с. – [На кримськотатарському мові].
3. Боданинський А. Пословиці, поговорки і примети кримських татар / А. А. Боданинський; під ред. А. Н. Самойловича і А. А. Фалеева // Известия ученої арх. комісії. – Симферополь. – 1915. – вип. 52. – С. 1–67.
4. Волков Г. Н. Етнопедагогіка / Г. Н. Волков. – М. : Академія, 2000. – 176 с.
5. Къайда бирлик, анда тирлик. Къырымтатар аталар сезлери (Кримськотатарські присловиці) / сост. Р. Фазыл. – Ташкент : Изд-во ім. Г. Гуляма, 1971. – 192 с.
6. Назарова Т. С. Средства обучения: технология создания и использования / Т. С. Назарова, Е. С. Полат. – М. : УРАО, 1998. – 204 с.
7. Педагогіка : [учеб. посібник для студентів пед. вузів і коледжів] / [під ред. П. И. Пидкасистого]. – М. : Рос. пед. агентство, 1995. – 638 с.
8. Прислів'я і приказки (Пареміологічний словник кримськотатарської мови) / Шевкет Асанов. – Симферополь : Кр. навч.-пед. держ. видавництво, 2002. – 184 с. – Кримськотатарською мовою.

The article reveals ethnic pedagogical potential of the Crimean Tatar Proverbs. The author, analyzing the collections of the Crimean Tatar Proverbs, emphasizes that the use of Proverbs, you can bring up not only the love for the word, to the native language, but also to stimulate mental, moral, patriotic, aesthetic, labour education.

Keywords: Crimean Tatar proverb, ethnic pedagogy, education.

УДК 808:372:31

Горох Г.В.*

ДИТЯЧІ ПОЕТИЧНІ ТЕКСТИ ЯК ОСНОВНИЙ ДИДАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті автор передбачає розв'язання означеної проблеми шляхом доцільного відібраного дидактичного матеріалу, пропонує текстовий матеріал соціокультурної тематики і правописні завдання до його опрацювання: визначити у тексті прикметники, час дієслів, знайти і вписати слова, близькі за значенням, визначити слова-антоніми, спрощення, пояснити написання апострофа, морфологічний розбір іменників, визначити споріднені слова, підкреслити дієслова у тексті, вказати слова з переносним значенням, пояснити розділові знаки при прямій мові, з якою метою вживаються суфікси зі зменшувально-пестливим значенням у вірші.

Ключові слова: контекст, дидактичний матеріал, орфограма, орфографічна грамотність, правопис.

В останні роки посилюється увага науковців до проблеми формування соціокультурної компетенції як одного з важливих показників готовності учнів до ефективної комунікації та як одного з необхідних чинників формування духовної культури особистості. Оскільки досконале

* © Горох Г.В., 2014

володіння українською мовою є вагомою умовою входження в соціум, визначення свого місця в ньому, розкриття потенційних можливостей особистості, то для успішного міжкультурного спілкування недостатньо лише засвоїти мовну систему і набути мовленнєвих умінь і навичок, необхідно навчитися користуватися відповідно до умов соціокультурного середовища носіїв цієї мови, норм та способу життя, кодексу поведінки та загальноприйнятих форм дійсності [2].

У чинній програмі з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів зазначено, що реалізується соціокультурна змістова лінія на основі ретельно відібраних, сконструйованих «текстів про національні і загальнолюдські культурні та духовні цінності, а також за допомогою системи спеціальних завдань, що передбачають опрацювання цих текстів» [3].

Науковцями лабораторії навчання української мови Інституту педагогіки НАПН України розроблена концепція вивчення української мови, створені державні стандарти загальної середньої освіти та програма з української мови для загальноосвітніх закладів 5-11 класів, де подано основні засади соціокультурної змістової лінії та орієнтовна тематика текстів для її реалізації. Питання країнознавчого, лінгвокраїнознавчого та соціолінгвістичного аспектів навчання мови як складових соціокультурної компетентності висвітлюють Є. Верещагін, В. Редько, В. Сафонова, Л. Скуратівський.

Мета статті: окреслити перспективи реалізації соціокультурного підходу до вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах, розглянути тексти соціокультурної тематики і правописні завдання до опрацювання як один із основних та ефективних дидактичних матеріалів для формування соціокультурної компетенції учнів.

Пропонуємо зразки текстів, які можна використовувати на уроках української мови.

– **Підкресліть дієслова. Визначте час, у якому вони вжиті.**

Шипшина

Запишалась шипшина:
Тонко в ній співа пташина,
В'ється, тчеться рушничок –
Літо в'яжеться в стіжок,
А затінька солов'ятко –
Казку мовить йому татко.
Загойда калина віттям
І розкаже казку дітям.

М. Василенко

– **Підкресліть прикметники.**

Надійшла весна прекрасна,
Многоцвітна, тепла, ясна,
Наче дівчинка в вінку.
Зацвіли луки, діброви,
Повно гомону, розмови
І пісень в чагарники.

– **Знайдіть і випишіть слова, близькі за значенням.**

Віхола

За вікном, за вікном
Сипле, сипле сніг кругом.
Вкрив і поле, і луги.
Сипле, сипле навкруги.
Запросив метелицю,
Веселу хурделицю.
Віхолу узяв в танок –

Забілів увесь лісок.
Хуртовина із вітрами
Засипає снігом ями.

Мар'яна Чопик.

– **Знайдіть у текстах вірша слова-омоніми.**

Ти свого не знаєш діла.
Де ж ти ніж великий діла?
Може, він лишився в Полі?
Де ж вона? Вона – у полі.
То біжи мерщій на поле,
Вона, мабуть, просо поле.
По дорозі вирви м'яти.
Будемо враз просо м'яти.
По дорозі купиш мило,
Будеш чиста ти і мила.

Богдан Чалий.

Бідна волошко, чому ти у житі,
А не на клумбі волієш рости?
Чому не схвильовано слухаєш ти,
Як хлібороби кленуть працьовиті
Квіти, що вміють так гарно цвісти?

М. Рильський.

– **Визначте спрощення.**

Бабусина ласка

Андрійко хвастливий, тож
Любить хвастнути:
– Мені вже шістнадцять ось-ось має бути,
Бабуся ж, дарма що дорослий хлопчина,
Голубить онука, неначе дитину.
Зап'ястні суглоби кістляві в бабусі,
Долоні ж – пестливі, немов у матері.
А любить онука за ласку таку:
Внесе оберемок хворостняка.

О. Павленко.

Розмовляли ягоди

Казали ягоди калини:
– Ми білосніжними були.
Вітри квітками колихали,
Пелюстка бджоли цілували,
Дощами хмарки поливали –
Ми стигли, рум'янішали.
Посохли трави, квіти щезли,
Ми задубіли, ми замерзли,
Ми думали: померли ми!..
Коли морози повтікали,

Ми, навпаки, смачними стали,
Аби пташинки ласували
Мороженими ягідьми.

– Підкресліть слова, в яких пишемо і не пишемо апостроф.

Різьбярським талантом підставка змайстрована,
Різдвяна красуня на ній прицвяхована.
Подзвякують кульки у хвої духмяній,
Стручечки горохвяні світяться тьмяно,
Морквяно шаріються мавпячі щічки,
Рутвяно жовтіє лимон невеличкий.
Медвяно пахнуть мандаринки святкові,
Золочені цвяшки – останні обнови.
Злітають самотики вгору – по два,
Присвячені святу ялинки й Різдва.

О. Павленко.

– Визначте іменники у поданих текстах. Два іменники охарактеризуйте як частину мови.

Синички голодом намлілись –
Така зима, така зима!
Оце б у вирій полетіли, –
Та батьківщини там нема.

Л. Костенко.

Крихта хліба

В завірюху, ожеледь, морози
Стукають синиці у вікно.
З горобцями ділять на дорозі
Крихту хліба мерзлу і зерно.
Пригощав пташок я з годівниці
І почав нарешті відчувать,
Що для когось крихта –
Це дрібниця, а для пташки –
Жить чи замерзати

В. Швець.

На гіллячках, на тоненьких,
Поки день ще не погас,
Сироїжки та опеньки
Білка сушить про запас.
Поки є іще тепло,
А як винадить пороші,
Забере їх у дупло.
Буде холодно на дворі,
Сніг посипеться з дубів,
Буде в неї у коморі
Ціла в'язочка грибів.

Л. Костенко.

– **Визначте, з якими суфіксами творяться іменники жіночого роду, іменники середнього роду.**

У синичат – синичка,
у індичат – індичка,
у лисенят – лисичка,
ну, а в телят – теличка?
– Е ні, не так, не так!
– А як?
– У шпаченят – шпачиха,
у зайченят – зайчиха,
у лосенят – лосина,
а в мене – мама, ге ж?
– Авжеж.

С. Павленко.

– **Знайдіть споріднені слова.**

Рік

Січень сік сокирою засіки.
Люто лютий лютю лютував.
Березень берези розвивав.
Квітами квітчасто квітнув квітень.
Трав'янистий травень трави сипав.
Червонясто червень червонів.
Липнув липень до старої липи.
Серпень жав серпом жита на пні.
Вересневі верески не вадили.
Жовто жовкла жовтня жовтизна.
Листопадом листя листопадило.
Грудень грудням: «Знов зима», – сказав.

О. Павленко.

– **Підкресліть дієслова.**

Любим соняшник за те,
що так сонячно цвіте.
І за ним усюди йде:
Ранком дивиться на схід,
А як зверне на обід,
Піднімає вгору цвіт –
Все за сонцем слід у слід.
І як сонце спати йде,
аж за обрій проведе.
Й сам тужливо ранку жде,
Поки сонце знов зійде.

О. Кобець.

Пролісок

Іще зима гуляє всюди,
Не гріє сонечко між віт,
А він розсунув снігу груди,

Голівку висунув на світ.
Такий тендітний і зелений,
Глядить довірливо навкруг.
Йому байдужий свист шалений
Морозів лютих завірюх.
Здається, от-от захолоне,
І все ж радіє: не біда!
І красну весну вигляда.
Увесь покритий пухом сніжним,
Але не зборений із ніг,
Стоїть собі тоненький, ніжний,
Гука: – Я зиму перемиг!

М. Лисич.

– Вкажіть слова із переносним значенням.

А чути плач – то плаче телефон,
Просунувши у ніч свою холодну шию.
Голову на буханець поклала,
Задрімала в хліба на щоці.
В дощі вдягаються тополі.
Заходить ніч на витишений сад...
Глибокий вересень шумить крилом качиним.

М. Вінграновський.

Біля яру, біля стежки
Одягла верба сережки.
Головою похитала,
Потихеньку спитала:
– Де ота біленька хатка
Що гарнесенькі дівчатка?
Хай би вибігли до стежки,
Подарую їм сережки.

Л. Костенко.

– Прочитайте уважно вірш і скажіть, чого він вас вчить. Поясніть розділові знаки при прямій мові.

Коли де-небудь квітку бачу,
«Зірви!» – кричить мені, аж плаче.
Повз деревце іду зелене,
«Зламай!» – схиляється до мене.
В гніздечку пташечку стріну в гаї,
«Зжени!» – мерщій мене благає.
«Забий» – з болота жаба просить.
«Замуч!» – цвіркун цюркоче в просі...
Е ні, негарний вірш такий.
Хай краще буде навпаки!
Коли де бачу квітки очі,
«Люби!» – вона мені шепоче.
Повз деревце іду зелене,

«Привіт» – схиляється до мене.
В гніздечку пташечку стріну в гаї,
Питає пташка: «Як ся маєш?»
«Спочинь!» – з болота жаба просить.
«Всміхнись» – цвіркун сюркоче в просі...
Який же світ кругом чудовий!
Додому йду в добрі й любові.

О. Павленко.

– З якою метою автор використовує суфікси зменшувально-пестливого значення у вірші?

Мова наша – солов'їна
хай це, можливо, і не найсуттєвіша,
але ти, дитинко, покликана захищати
своїми долоньками крихітну
свічечку.

У програмі з української мови наголошується на розширенні можливостей стандартизованої мовної освіти: вивчення мови розглядається як здобуття лінгвістичних знань, як набуття інтегрованих комунікативних умінь і навичок, як здатність особистості обирати і використовувати мовні форми та засоби, адекватні меті й ситуації спілкування.

Основним дидактичним матеріалом для реалізації соціокультурної змістової лінії є тексти. Тексти соціокультурної тематики передусім повинні презентувати мовний матеріал, що вивчається на уроках, містити інформацію про культуру, історію, мову, менталітет, мистецтво, рідну природу і т. ін.

Список використаних джерел

1. Дідук Г.І. Лінгвістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови в 5-7 класах / Г.І. Дідук. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 50 с.
2. Методика вивчення української мови в середніх освітніх закладах / [Пентилюк М.І., Караман С.О., Караман О.В. та ін.]; за ред. М.І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2005. – С. 47-53.
3. Програма середньої загальноосвітньої школи. Рідна мова. 5-12 класи .
4. Костенко Л. Бузиновий цар: [вірші] / Ліна Костенко. – К. : Веселка, 1987. – 28 с.
5. Костенко Л.В. Річка Геракліта / Ліна Костенко; упоряд. та передм. О. Пахльовської; післямова Д.Дроздовського; худож. С.Якутович. – К. : Либідь, 2011. – 336 с.: іл.

In the article the author assumes solving of the problem defined with the help of the didactic material selected in an appropriate way. The author offers sociocultural texts and spelling tasks for its working out. Among them the author determines as follows: to find adjectives in the texts, to define a verb tense, to find word, which are connotative similar, to define homonyms and reduction, to explain apostrophe usage, morphological analysis of the noun, to define congeneric words, to underline the verbs in the texts, to define the words with figurative sense, to explain a punctuation in the direct speech, the aim of the usage of diminutive meaning affixes in the poems.

Keywords: context, didactic material, spelling literacy, spelling.